UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI ȘTIINȚE SOCIAL-POLITICE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE ȘI ȘTIINȚE SOCIAL-POLITICE
Domeniul: Științe Politice

TEZĂ DE DOCTORAT

POLITICA EXTERNĂ A ALBANIEI: RELAȚIILE ALBANEZO-ROMÂNE ÎN PERIOADA 1991-2021

- REZUMAT-

Coordonator:
PROF. UNIV. DR. BOGDAN ȘTEFANACHI

Doctorand:
ELMAS HAXHIRAJ

2026

CUPRINS

Lista Abrevierilor.....6
Lista tabelelor.....9
Lista figurilor.....9
Mulțumiri.....10
Introducere.....11
CAPITOLUL I. ANALIZA POLITICII EXTERNE (APE) CADRU CONCEPTUAL ȘI METODOLOGIC.....24
I.1. Evoluția teoretică a analizei politicii externe.....26
I.1.2. Instrumente de analiză a politicii externe..... 30
I.2. Factori care influențează deciziile de politică externă.....33
I.2.1. Factori externi.....34
I.2.2. Factori interni.....36
I.2.2.1.Guvernul.....37
I.2.2.2. Partidele Politice.....38
I.2.2.3. Minoritățile naționale.....45
I.2.2.4. Factori psihologici.....46
I.3. Concluzii.....48
CAPITOLUL II. POLITICA EXTERNĂ A ALBANIEI DUPĂ SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI RECE.....50
II.1. Contextul general al politicii externe albaneze.....51
II.2. Provocările politicii externe albaneze după sfârșitul Războiului Rece.....61
II.2.1.Tranziția politică.....62

II.2.2. Integrarea în Uniunea Europeană.....68
II.2.3. Minoritățile albaneze în regiune.....73
II.3. Parteneriatele strategice ale Albaniei.....76
II.3.1. Parteneriatul strategic Albania - Kosovo.....78
II.3.2. Parteneriatul strategic Albania - Italia.....82
II.3.3. Parteneriatul strategic Albania - Turcia.....85
II.3.4. Parteneriatul strategic global Albania - Statele Unite ale Americii.....89
II.4. Influența actorilor externi în regiune.....91
II.4.1.Rusia.....92
II.4.2.China.....100
II.4.3.Turcia.....114
II.4.4. Uniunea Europeană.....119
II.4.5. Statele Unite ale Americii.....123
II.5. Guvernul Rama în perioada 2013-2021 și politica externă a Albaniei în regiune.....126
II.5.1.Inițiativa Balcanii Deschiși.....127
II.5.2. Albania în Procesul de la Berlin.....129
II.6.Concluzii.....133
CAPITOLUL III. RELAȚIILE STRATEGICE ALBANEZO-ROMÂNE ÎN PERIOADA 1991-2021.....136
III.1. Evoluția relațiilor albanezo-române.....138
III.2. Formele de cooperare albanezo-română în perioadă 1991-2021.....144
III.2.1. Cooperarea politică.....145
III.2.1.2. Cooperarea economică.....151

III.2.1.3. Cooperarea în formatele de securitate regională.....157
III.2.1.4.Cooperarea strategică în cadrul Alianței Nord-Atlantice (NATO).....163
III.3. România: furnizor de expertiză pentru integrarea Albaniei în Uniunea Europeană....,.....172
III.4. Întâlniri diplomatice și acorduri semnate în perioada 1991-2021.....179
III.5. Concluzii.....186
CAPITOLUL IV. RELAȚIILE CULTURALE ALBANEZO-ROMÂNE ÎN PERIOADA 1991-2021.....189
IV.1.Contextul general al relațiilor culturale albanezo-române.....189
IV.1.1. Diplomația culturală ca instrument în dezvoltarea relațiilor albanezo-române.....192
IV.1.2. Dinamica cooperării educaționale.....197
IV.1.3.Turismul ca model de dezvoltare în relațiile dintre Albania și România.....201
IV.2. Strategia Națională a României pentru românii de pretutindeni (2017 - 2020).....214
IV.3. Aromânii din Balcanii de Vest.....216
IV.3.1. Aromânii din Albania.....229
IV.4. Strategia Națională a Diasporei Albaneze și Planul de Acțiune (2018 - 2024).....237
IV.4.1. Diaspora albaneză în România.....240
IV.5. Concluzii.....244
Concluzii și recomandări generale.....247

Anexa 1. Interviu cu Octavian Șerban, ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Republica Albania.....253
Anexa 2. Interviu cu Antonela Dhimolea, ministru plenipotențiar, Ministerul pentru Europa și Afaceri Externe al Albaniei.....257
Bibliografie.....262

INTRODUCERE

De mai bine de trei decenii de la prăbușirea regimului comunist, Albania continuă să manifeste o aspirație fermă de aderare la Uniunea Europeană (UE). Ancorată total în obiectivele strategice euroatlantice, în special în ceea ce privește aderarea la UE, Albania reprezintă un actor regional de o importanță strategică pentru UE. Ponderea și importanța sa strategică depășesc proximitatea geografică față de UE, datorită implicațiilor sale profunde în stabilitatea și securitatea regională, intrinsec împletite cu cele ale UE. Totodată, Albania face parte din Balcanii de Vest, o construcție politico-socială creată strategic de UE, la sfârșitul anilor '90, pentru a desemna acele țări din Europa de Sud-Est care, deși nu erau încă membre sau candidate oficiale, aspirau la aderare. Această regiune, descrisă de Winston Churchill ca un spațiu care produce mai multă istorie decât poate consuma, rămâne un punct focal pentru dinamici relaționale complexe și constante schimbări geopolitice. Însă, pe măsură ce procesul de integrare euro-atlantică avansează, impulsionat și de evenimente extraregionale precum războiul din Ucraina, care afectează stabilitatea atât în interiorul, cât și în exteriorul regiunii, analiza relațiilor bilaterale dintre diverșii actori regionali devine fundamentală pentru înțelegerea și redimensionarea lor.

Din aceste motive, ne propunem să analizăm o problematică complexă, care necesită o abordare integrată, respectiv, *politica externă a Albaniei şi relaţiile acesteia cu*

România în perioada 1991–2021. Complexitatea demersului derivă tocmai din analiza interacțiunilor dintre trei elemente esențiale: politica externă a Albaniei, relațiile bilaterale albanezo-române și dinamicile minorităților naționale din Balcanii de Vest. Prin examinarea acestor elemente, intenționăm să oferim o perspectivă valoroasă asupra naturii multiple a relațiilor dintre cele două state și a implicațiilor lor asupra dinamicii regionale. Totodată, lucrarea se poziționează și în zona științei politice, fiind preocupată de studii comparative, cu o abordare specifică pentru domeniul analizei politicii externe (APE), o arie de cercetare ale cărei tradiții intelectuale sunt solide, atât în analiza politicilor publice, cât și în cea a relațiilor internaționale. În acest sens, APE nu se identifică ca fiind o disciplină de graniță între cele două, ci reprezintă o sinteză a progreselor recente din ambele domenii. Așadar, teza se înscrie în sfera de interes a științei politice, însă miza argumentativă evidențiază necesitatea unei abordări interdisciplinare, fundamentată pe instrumentele APE. Primul capitol supune dezbaterii semnificațiile și oferă clarificările necesare cu privire la această teorie.

Motivația acestei cercetări derivă, în primul rând, din originea mea din orașul Selenița, unde se află cele mai numeroase comunități de aromâni din Albania, despre care cercetarea albaneză a furnizat informații vagi și fragmentare. Al doilea motiv este inspirat de studiile mele anterioare în domeniul relațiilor internaționale și de necesitatea abordării politicii externe a Albaniei, într-o perspectivă nouă, mai cuprinzătoare și critică. Această necesitate este, într-o oarecare

măsură, determinată de contextul regional în care Albania și România nu reprezintă simpli actori în Balcanii de Vest, ci constituie componente esențiale și integrante ale mediului geopolitic al regiunii. Totodată, studiile comparative care plasează Albania în relațiile strategice cu state precum Turcia, Italia sau Statele Unite ale Americii (SUA) trec frecvent cu vederea legăturile culturale și istorice profunde ale României cu Balcanii și cu Albania, precum și interesele sale strategice și culturale, strâns corelate cu cele ale regiunii. Deși România și Albania urmăresc obiective naționale specifice, inclusiv extinderea prezenței lor regionale, astfel de ambiții se încadrează în logica generală a comportamentului statelor în sistemul internațional și nu pot fi interpretate în mod exclusiv într-o optică negativă.

Așadar, în loc să percepem Albania și România ca pe doi actori periferici, este necesară o perspectivă mai nuanțată, care să recunoască potențialul unei cooperări constructive dintre cele două țări în contextul Balcanilor de Vest. Mai mult, un studiu asupra relațiilor bilaterale este relevant și actual tocmai datorită insuficienței literaturii de specialitate privind politica externă a Albaniei în raport cu România. În Albania nu există cercetări științifice dedicate acestui subiect, iar literatura românească asigură o acoperire fragmentară și discontinuă, fiind identificate doar două lucrări principale aferente tematicii. Este vorba, în primul rând, de lucrarea *Prietenie peste timpuri; Convergențe româno-albaneze*, realizată de Mircea Perpelea și Marcel Popescu (2020), care reprezintă o sinteză a relațiilor bilaterale, axându-se în special pe problematica minorităților

aromâne din Balcanii de Vest. Această lucrare este însă limitată la aspectul contemporan, iar desfășurarea relațiilor bilaterale în intervalul 1997–2021 este în continuare un domeniu neexplorat și neanalizat critic. Altă lucrare este *Relațiile româno-albaneze între 1990–1996*, elaborată de Cristia Maksutovici (1997), care oferă o panoramă generală a raporturilor politico-culturale din prima jumătate a anilor 1990, dar limitează expunerea temporală la anul 1996, fără a dezvolta o perspectivă asupra evoluțiilor bilaterale ulterioare. În acest context, selecția tematică și temporală a prezentului studiu se justifică prin relevanța sa analitică. Aceasta este susținută și de faptul că statele analizate împărtășesc o serie de trăsături regionale comune, precum legături istorice consolidate, dinamici economice convergente și apartenența la alianțe strategice. Prin urmare, focalizarea asupra unui caz particular ne permite realizarea unei analize detaliate și nuanțate a modalităților prin care Albania și România au gestionat relațiile bilaterale în ultimele trei decenii.

Obiectivele, întrebările și ipotezele cercetării

Pentru a oferi cititorilor, decidenților și practicienilor interesați din domeniu o analiză cât mai completă și coerentă, am considerat indispensabilă delimitarea obiectivelor studiului. Aceste obiective se înscriu într-un proces complex al politicii externe și se extind în aria unei multitudini de probleme, în măsura în care schimbările politico-strategice din ultimele decenii au marcat traiectoria Albaniei și a României. Precizăm

că datorită modului lor specific de distribuție și plasare în regiune, factorul albanez și factorul românesc reprezintă unele dintre cele mai importante momente, atât pentru stabilitatea și securitatea în regiune, cât și pentru stabilirea de noi repere în relațiile bilaterale. Din acest motiv, *obiectivul principal* pe care îl urmărim prin intermediul acestei cercetări constă în examinarea și documentarea politicii externe a Albaniei și a relațiilor sale bilaterale cu România în perioada 1991–2021, pe baza unui cadru teoretic specific de analiză a politicii externe (APE). Considerăm că o astfel de abordare este esențială, întrucât permite nu doar descrierea empirică a deciziilor strategice postcomuniste adoptate de Albania și România în politica externă, ci și explicarea factorilor idiosincratici (prin liderii individuali), instituționali și minoritari, care au influențat traiectoria relațiilor bilaterale în contextul transformărilor geopolitice regionale de după încheierea Războiului Rece.

Pentru a susține acest obiectiv principal, ne-am concentrat asupra următoarelor obiective secundare: **1)** discutarea și evaluarea conceptelor teoretice din literatura de specialitate privind analiza politicii externe; **2)** identificarea și examinarea provocărilor politicii externe a Albaniei după sfârșitul Războiului Rece; **3)** analizarea și documentarea principalelor procese politice și culturale care au conturat contextul relațiilor albanezo-române în perioada 1991–2021. În orice studiu, însă, întrebările de cercetare ocupă o poziție centrală, ghidând demersul analitic către formularea concluziilor. Formularea acestora constituie un indiciu clar al interesului nostru științific pentru obiectul studiului, al

poziționării noastre preliminare vizavi de problema supusă analizei și al concluziilor preconizate. În acest sens, demersul nostru se bazează pe un set de întrebări atât teoretice, axate pe caracteristicile generale ale politicii externe a Albaniei după sfârșitul Războiului Rece, cât și empirice, focalizate pe dinamica relațiilor cu România în perioada 1991–2021. Întrebările din prima categorie urmăresc generarea unor concluzii de natură generală, fără de care explicațiile particularizate ale celei de-a doua categorii rămân incomplete. Așadar, în vederea realizării obiectivelor propuse, analiza noastră se concentrează asupra următoarelor întrebări de cercetare:

1) *Care au fost principalele provocări ale politicii externe a Albaniei în ultimele trei decenii și cum s-a adaptat aceasta la dinamica schimbărilor interne și regionale?* Această primă întrebare este importantă deoarece ne permite o înțelegere comprehensivă a politicii externe a Albaniei pe parcursul ultimelor trei decenii, perioadă marcată de transformări interne rapide și mutații geopolitice regionale. În acest context, identificăm trei provocări principale interconectate, care au configurat traiectoria politicii externe albaneze: tranziția politică, avansarea integrării în UE ca proces de dezvoltare economică durabilă și de consolidare a democrației, precum și problema minorităților albaneze din regiune. Pe parcursul întregii lucrări, dar mai ales în al doilea capitol al acesteia, încercăm să demonstrăm că aceste provocări reflectă, în principal, direcția strategică a Albaniei de a aprofunda integrarea euro-atlantică, afirmând simultan un rol

constructiv și stabilizator în dinamica regională. De altfel, plasând Albania în cadrul analitic extins al politicii externe a statelor mici, urmărim să evidențiem relevanța sa regională și capacitatea de a echilibra provocările interne cu angajamentele strategice externe, în contextul geopolitic complex al Balcanilor de Vest.

2) *Care a fost sprijinul oferit de România în perspectiva euro-atlantică a Albaniei?* Această întrebare, pe care o examinăm în al treilea capitol al lucrării, este necesară mai ales pentru a atinge scopul cercetării noastre, acela de a documenta modul în care s-au desfășurat relațiile strategice dintre cele două state în perioada 1991–2021. Ne propunem să demonstrăm că România a fost un susținător constant al parcursului euro-atlantic al Albaniei, oferind sprijin tehnic, politic și diplomatic esențial în fața provocărilor interne și externe cu care s-a confruntat statul albanez. Ne interesează, în mod specific, să evaluăm dacă acest sprijin deține o valoare politică semnificativă în contextul regional, marcat de influențe destabilizatoare externe precum cele rusești, care încearcă să submineze stabilitatea și integrarea europeană a Albaniei. Totodată, această întrebare este relevantă deoarece investighează instrumentele utilizate de România în relațiile bilaterale din ultimele două decenii, în eforturile Bucureștiului de a stimula cooperarea regională după aderarea la Uniunea Europeană din 1 ianuarie 2007.

3) *De ce reprezintă comunitatea aromână din Albania un vector de interes strategic pentru politica externă a României și care sunt caracteristicile sale istorice, culturale și*

geopolitice? Pentru a răspunde la această întrebare de cercetare, realizăm mai întâi o analiză detaliată a evoluției acestei comunități și a poziționării sale în structura etnică a Albaniei. Constatăm, astfel, că populația declarată a comunității de aromâni era de 8.266 de persoane la recensământul din 2011. Atitudinea adoptată de statul albanez față de această comunitate a fost sinuoasă, marcată inițial de negare (fiind tratată drept comunitate lingvistică, nu etnică, până în 2017) și apoi de recunoaștere oficială, prin Legea nr. 76/2017 privind minoritățile naționale. Mai mult, pornind de la cunoașterea realității de pe teren, de la documente din Arhiva Diplomatică a MAE referitoare la aromânii din Albania după anii ’90 și de la analiza lui Schwandner-Sievers (1999), încercăm să arătăm modul în care această comunitate s-a divizat între facțiuni pro-românești (filoromâne loiale României) și pro-grecești (influențate de partidul Omonia, care contestă identitatea aromână distinctă), subliniind totodată relevanța ei pentru diplomația culturală românească. Această abordare se aliniază obiectivului celui de-al treilea capitol, concentrându-se pe factorii esențiali care au modelat cursul relațiilor culturale albanezo-române în ultimele trei decenii.

Ipoteza principală care stă la baza prezentei lucrări și se aliniază cu întrebările de cercetare formulate anterior este că politica externă a Albaniei față de România, configurată de dinamica geopolitică a Balcanilor de Vest după anii ’90, urmărește obținerea sprijinului românesc pentru integrarea în structurile euro-atlantice. *Ipoteza secundară* completează această perspectivă, susținând că politica externă albaneză

vizează, totodată, protejarea și consolidarea legăturilor istorice și culturale dintre cele două state. În acest sens, ipotezele reprezintă mijloacele prin care vom încerca să oferim răspunsuri la problematica și scopul cercetării. Ne propunem să verificăm sustenabilitatea empirică a acestor ipoteze printr-o analiză interdisciplinară, însă orientată preponderent din perspectiva științei politice și a relațiilor internaționale, care evidențiază dimensiunile cooperării bilaterale albanezo-române, respectiv cele politice, economice, strategice și culturale, interconectate și reciproc consolidante în evoluția lor pe parcursul perioadei 1991–2021.

Metodologia cercetării și tipurile de analize utilizate

Analiza propusă în lucrarea de față este derulată ca un raționament logic de examinare și explicare a fiecărui aspect și proces relevant, cu scopul de a ilustra și interpreta cât mai obiectiv dinamica relațiilor dintre Albania și România. Din acest punct de vedere, am optat pentru o cercetare de natură calitativă, ancorată în cadrul teoretic al APE, deosebit de relevantă pentru explorarea evoluției relațiilor dintre cele două state și a factorilor care au configurat aceste relații. Ne-am ales această opțiune metodologică deoarece considerăm că ne oferă o înțelegere mai bună a narațiunilor politice, a poziționării strategice și a practicilor de diplomație culturală, care sunt puternic dependente de context și nu pot fi surprinse ușor prin metode cantitative (Creswell & Poth, 2016).

În mod evident, fixarea limitelor temporale, decembrie 1991–septembrie 2021, cu care operează această lucrare, nu este una aleatorie, ci își găsește fundamentarea în anumite evenimente și procese care au marcat raporturile dintre Albania și România. În acest sens, cele două state se încadrează într-o regiune complexă din perspectivă geostrategică, marcată de instabilitate și riscuri recurente. Această realitate le determină să acționeze eficient și să participe activ la inițiativele euroatlantice menite să asigure predictibilitate și stabilitate instituțională, în vederea consolidării principiilor democratice fundamentale. Totodată, dezvoltarea parteneriatelor strategice și a relațiilor speciale reprezintă priorități majore în politica externă a României și Albaniei a ultimului deceniu. În acest context, pentru a evidenția evoluția relațiilor bilaterale dintre Albania și România, am realizat o analiză aprofundată a documentelor provenite din surse primare și secundare.

Pentru culegerea *datelor primare*, ne-am concentrat, în primul rând, pe declarații oficiale, documente de politică, rapoarte instituționale și discursuri publice emise de instituții de stat albaneze și române, precum și pe comunicări și rapoarte ale guvernului SUA și ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). Am construit, în acest sens, un corpus specific de date prin selectarea acelor documente care tratează în mod exclusiv relațiile bilaterale: prezența aromânilor în Albania, comunitatea albaneză din România, inițiative de diplomație culturală, evoluții și acțiuni comune în cadrul NATO și cooperarea în cadrul inițiativelor regionale. Ne-am axat exclusiv pe documente cu autorat instituțional identificabil

și cu date de publicare verificabile. Aceste materiale sunt susținute de surse verificate provenite de la instituții albaneze recunoscute la nivel național și internațional. Mai exact, în contextul prezentei lucrări, sursele oficiale se referă în principal la corpusul de date din arhiva diplomatică a Ministerului pentru Europa și Afaceri Externe al Republicii Albania (MEAE), pentru perioada 1912–2000. Totodată, documentele online au servit în mod preponderent pentru confirmarea contextuală și verificarea evenimentelor, nu ca surse independente de dovezi.

Pentru culegerea *datelor secundare*, am identificat și apoi am inclus în analiză studiile unor autori din domeniul științelor politice și relațiilor internaționale (Beshku, 2025; Rakipi, 2025; Perpelea & Popescu, 2020; Thorhallsson, 2012) publicate în reviste și instituții de cercetare cu recunoaștere internațională. Opiniile, conținutul online anonim, rapoartele neverificate și intervențiile din rețelele sociale care nu se referă la surse instituționale validate au fost însă sistematic excluse din analiză, în scopul garantării transparenței surselor și a rigurozității metodologice. În acest sens, toate sursele au fost colectate în limbile albaneză, română și engleză, permițând o comparație interlingvistică și reducerea erorilor de interpretare. Informații suplimentare privind anumite fapte sau evoluții care au caracterizat politica externă a Albaniei sau relațiile bilaterale cu România au fost aduse și traduse intenționat în limba română; acolo unde a fost posibil, traducerile au fost însoțite în paralel de explicații detaliate și note de subsol în limba română, pentru a asigura o informare cât mai clară pentru cititorul larg.

Am considerat, de asemenea, relevantă includerea, în cadrul metodologiei prezentei lucrări, a două interviuri realizate cu diplomați de rang înalt. Astfel, primul interviu, cu ambasadorul român, a evidențiat evoluția relațiilor româno-albaneze după anii 1990, axele principale de cooperare prin care s-a dezvoltat această relație, importanța aromânilor din Albania pentru politica externă românească și ajutorul oferit de România, mai ales în ultimele două decenii, statului albanez. Perspectiva sa a fost, de asemenea, în acord cu argumentul nostru dezvoltat pe larg în această lucrare privind sprijinul oferit de România pentru integrarea Albaniei în structurile euro-atlantice.

Al doilea interviu, cu un ministru plenipotențiar din MAE al Albaniei, a tratat rolul Albaniei în cooperarea regională, furnizând argumente empirice suplimentare pentru validarea ipotezelor privind perspectiva euroatlantică a Albaniei și relațiile sale culturale cu România. În aceste interviuri semi-structurate, fiecare organizat pe șase întrebări specifice, am respectat un protocol standardizat. Astfel, interviul cu ambasadorul român a fost realizat direct în limba română, iar cel cu partea albaneză s-a desfășurat în limba albaneză, fiind transcris manual în limba română și analizat tematic, în acord cu obiectivele tezei. În acest context, analiza calitativă ne-a permis să nuanțăm profilul relațiilor bilaterale și să explicăm natura lor după căderea regimului comunist. Mai mult, această perspectivă ne-a ajutat să identificăm principalele provocări ale politicii externe albaneze și să explicăm eforturile de adaptare ale statului la structurile euro-atlantice.

Din perspectivă funcțională, am integrat *analiza tematică* cu *analiza critică a discursului*. Prin analiza tematică, am identificat și examinat instituțiile principale prin care s-au canalizat relațiile dintre România și Albania, detaliind formele de cooperare bilaterală, diplomația culturală, inițiativele de putere blândă, prezența minorităților aromâne în regiune și în Albania, precum și cooperarea regională. Prin analiza critică a discursului, am investigat modul în care decidenții albanezi și români au perceput amenințările la adresa securității regionale, influența actorilor externi în regiune și legitimitatea narativelor oficiale din declarațiile lor publice privind perspectiva euroatlantică a ambelor state.

Am mobilizat, totodată, o serie de concepte-cheie care ne-au servit la construirea și organizarea studiului privind relațiile dintre cele două țări. Astfel, am adoptat, pe baza lui Morin și Paquin, definiția conform căreia *politica externă* este considerată a fi un *set de acțiuni sau norme care reglementează comportamentul unei autorități politice independente în mediul internațional* (Morin & Paquin, 2018, p.3). *Puterea blândă* reprezintă, pe de o parte, potențialul unui stat în sistemul internațional de a influența alte state prin atracție, nu prin coerciție (Adoui, 2023), iar *diplomația culturală*, pe de altă parte, desemnează eforturile statului de promovare a implicării culturale, religioase sau educaționale ca instrumente de politică externă (Bria, 2023). În egală măsură, am înțeles *puterea blândă* (Nye, 2008) ca pe o capacitate strategică de atracție, diplomația culturală fiind unul dintre principalii săi instrumente operaționale.

Termenul *aromân* l-am utilizat, în principal, în ultimul capitol, în raport cu comunitatea cu caracteristici culturale și lingvistice similare cu România, care beneficiază de sprijin financiar, logistic sau cultural din partea României, păstrând în același timp statutul de minoritate națională în Albania și Macedonia de Nord (Stavro, 2022; Lozovanu, 2012). În timp ce *sferele de influență* se definesc ca acele zone geografice unde actori externi precum China, Rusia sau Turcia urmăresc influența politică, culturală sau de securitate pe termen lung, fără exercitarea unui control teritorial direct (Beshku, 2023; Bieber & Tzifakis, 2019). În contextul analizat, vorbim, de fapt, despre Balcanii de Vest. Aceste definiții contribuie la asigurarea consecvenței conceptuale și a clarității analitice pe parcursul întregii lucrări. Mai mult, am integrat, în capitolele al doilea și al patrulea, date cantitative cu funcție complementar-explicativă, fără a afecta natura predominant calitativă a investigației. Acestea au fost utilizate pentru a surprinde mai bine anumite tendințe și evoluții relevante în dinamica relațiilor bilaterale, inclusiv în ceea ce privește fluxurile turistice dintre Albania și România în perioada 2024–2025. Cu alte cuvinte, abordarea calitativă a fost adoptată ca opțiune metodologică intenționată, în concordanță cu natura interpretativă a întrebărilor de cercetare.

Pe acest fond, cercetarea de față aduce o serie de *contribuții originale* și *relevante* la mai multe niveluri de analiză. Din perspectivă teoretică, studiul contribuie la literatura dedicată poziționării și rolului APE în cadrul relațiilor internaționale prin conceptualizarea și evaluarea procesului

decizional ca produs al interacțiunii dintre factorii interni și cei externi în politica externă a statelor (Kaarbo & Thies, 2024; Mello & Ostermann, 2023). Totodată, lucrarea contribuie la corpusul emergent al studiilor albaneze prin analiza critică și adaptarea, în contextul specific al Albaniei, a modelelor politicii externe ale statelor mici (Rakipi, 2022; Barbullushi, 2010). În această direcție, cercetarea oferă o contribuție originală prin examinarea parteneriatelor strategice și a inițiativelor regionale ale Albaniei, prin care aceasta urmărește să echilibreze interesele regionale cu obiectivele de integrare euroatlantică, evidențiind constrângerile structurale și ferestrele de oportunitate ale acestui echilibru strategic într-un context internațional aflat în reconfigurare accelerată.

Din perspectivă bilaterală, prezenta lucrare, proiectată și dezvoltată pentru perioada 1991–2021 pe baza documentelor diplomatice oficiale, se poziționează ca primul studiu comprehensiv și regional, din literatura de specialitate albaneză și română, care analizează dinamica relațiilor dintre Albania și România în ultimele trei decenii, evidențiind atât formele de cooperare bilaterală, cât și constrângerile sistemice care au condiționat această relație. În subsidiar, aceste contribuții se materializează distinct prin investigația relațiilor culturale dintre cele două țări, începând cu anii 1990. Totuși, dincolo de relațiile bilaterale, proiectate în triunghiul securitate–economie–politică din Balcanii de Vest, lucrarea oferă un cadru general al forțelor care galvanizează raporturile strategice din regiune.

Limitele cercetării

Deși reprezintă primul studiu care abordează în mod cuprinzător relațiile bilaterale dintre Albania și România în ultimele trei decenii, această cercetare se confruntă cu câteva *limitări inerente*. O parte dintre acestea derivă în principal din specificarea metodei calitative utilizate, care, deși oferă o perspectivă nuanțată asupra fenomenelor studiate, impune și restricții semnificative în ceea ce privește capacitatea de generalizare a rezultatelor. În mod particular, accesul la arhiva diplomatică a MEAE reprezintă o limitare metodologică. Această limitare este legată în principal de politica instituțională restrictivă privind documentele aferente perioadei post-comuniste, reflectând o abordare conservatoare care reduce transparența și disponibilitatea surselor primare.

Mai mult, existența unor documente considerate ca fiind confidențiale, ceea ce limitează accesul la informații esențiale care ar putea facilita o înțelegere mai bună a anumitor evenimente în relațiile bilaterale dintre Albania și România. În același timp, lipsa unor analize externe relevante, cauzată parțial de rolul secundar pe care îl ocupă raporturile dintre Albania și România în sistemul internațional, reduce capacitatea de triangulare și de validare exterioară a rezultatelor obținute, ceea ce scade robustețea și transferabilitatea concluziilor. Totodată, din punct de vedere temporal, procesul de integrare europeană a Albaniei reprezintă o realitate complexă și în curs de desfășurare, ceea ce impune o altă limitare metodologică legată de imposibilitatea de a capta

efectele acestui proces pe termen lung în cadrul unui studiu realizat într-un interval cronologic restrâns. De asemenea, configurația geopolitică actuală a Balcanilor de Vest, caracterizată prin volatilitate și incertitudine, amplifică această provocare metodologică. În plus, deciziile politice recent adoptate în cadrul summiturilor europene din toamna anului 2024 pot redefini în mod substanțial parametrii analitici ai procesului investigat, ceea ce introduce un grad de provizorat al concluziilor. Totuși, așa cum susține și Devine (2002), metoda calitativă rămâne adecvată pentru explorarea și descrierea fenomenelor sociale și politice; capacitatea acestui tip de cercetare poate produce cunoștințe cu valabilitate contextualizată, dar și cu posibilități de extrapolare conceptuală. Astfel, rezultatele acestei cercetări, deși limitate de constrângerile semnalate, oferă un punct de referință pentru o mai bună înțelegere a proceselor de integrare europeană și a relațiilor bilaterale, facilitând dezvoltarea unor cadre analitice transferabile în contexte regionale similare.

Structura lucrării

Pentru realizarea obiectivelor formulate în lucrarea de față am ales o structură tradițională, dar riguros coerentă și eficientă, articulată pe patru capitole substanțiale, fiecare susținut de secțiuni tematice și concluzii proprii, care asigură o progresie logică de la general la particular, de la viziune panoramică la analiză detaliată și de la fundament conceptual la aplicare practică. Astfel, primul capitol constituie punctul de

plecare teoretic al cercetării și urmărește familiarizarea cititorului cu domeniul *analizei politicii externe (APE)*. Există, în mod evident, multiple rațiuni care justifică alegerea acestui capitol și a APE drept paradigmă funcțională și conceptuală adecvată pentru elaborarea prezentei teze de doctorat. În primul rând, este vorba despre capacitatea explicativă a acesteia, care se aliniază specificului obiectului de cercetare. După cum va fi demonstrat, relațiile bilaterale dintre Albania și România după anii '90 ilustrează un caz de interacțiune caracterizat prin cooperare politică și culturală, convergență strategică și continuitate diplomatică. Această dinamică s-a desfășurat într-un context post-Război Rece, marcat de tranziții interne și de reconfigurări ale ordinii internaționale. Analiza unui astfel de tip de relație nu poate fi realizată satisfăcător prin simpla apelare la teoriile tradiționale ale relațiilor internaționale, care privilegiază mai mult structura sistemului internațional și limitează analiza procesului decizional intern. În esență, teoria APE, conceptualizată de diferiți autori, permite investigarea politicii externe ca rezultat al interacțiunii dintre *factorii externi* și *cei interni* (Morin & Paquin, 2018; Neack, 2018; Hudson, 2005), oferind, astfel, un cadru analitic de nivel mediu, indispensabil pentru un studiu concentrat la nivel regional.

Această alegere se justifică, în al doilea rând, prin limitările explicative ale *teoriei realiste* în ceea ce privește relațiile internaționale și interacțiunea dintre state (Williams et al., 2005; Guzzini, 2000). Chiar dacă viziunea realistă ne oferă argumente epistemologice incontestabile privind înțelegerea competiției pentru putere, a rolului statului ca unic actor

internațional și a logicii securității în sistemul internațional (Holsti, 1995; Waltz, 2000; Morgenthau, 2014), aplicarea sa în contextul relațiilor albanezo-române de după anul 1991 se dovedește reductivă. Mai concret, absența unei competiții pentru putere, inexistența unor amenințări reciproce și lipsa unei logici a balanței regionale fac ca realismul să nu poată surprinde și explica pe deplin evoluția relațiilor bilaterale. Mai mult, sprijinul acordat de România Albaniei în procesele de integrare euro-atlantică, în pofida unor beneficii directe limitate, precum recunoașterea aromânilor din Albania ca minoritate națională în 2017, evidențiază limitele unei interpretări exclusiv realiste, potrivit căreia comportamentul statelor este orientat în principal de urmărirea propriilor interese naționale. În acest sens, APE, ca abordare teoretică, ne permite să depășim aceste limite prin analiza deciziilor de politică externă ca rezultate ale preferințelor elitelor politice albaneze și române, ale orientărilor strategice interne și ale percepțiilor decidenților asupra rolului statului în sistemul internațional.

Un alt argument care justifică opțiunea noastră constă în faptul că explicațiile oferite de *teoria neoliberală* rămân incomplete. Chiar dacă relația bilaterală dintre Albania și România s-a desfășurat în cadrul structurilor euro-atlantice și al formatelor de cooperare regională, aceasta nu a fost determinată de un nivel ridicat de interdependență economică sau de constrângeri instituționale directe. Așa cum argumentăm pe parcursul cercetării, nivelul relativ modest al schimburilor comerciale și al cooperării economice indică faptul că relația bilaterală nu poate fi explicată în termenii funcționalismului

sau ai logicii cost-beneficiu specifice neoliberalismului. Prin APE, ne propunem să demonstrăm că această relație s-a dezvoltat prin decizii politice deliberate, orientate spre consolidarea profilului internațional al României ca actor regional constructiv și spre diversificarea parteneriatelor strategice ale Albaniei în procesul său de integrare euro-atlantică.

În fond, această abordare teoretică este justificată și prin poziționarea sa distinctă în raport cu *constructivismul*. Deși teoria constructivistă aduce o contribuție importantă la analiza rolului identității, normelor și discursului în politica externă (Hopf, 1998; Wendt, 1999), aplicarea ei ca teorie explicativă principală se dovedește insuficientă pentru atingerea obiectivelor cercetării de față. Bunăoară, constructivismul, ca teorie, tinde să privilegieze dimensiunea conceptuală, oferind explicații generale privind orientările externe ale statelor (Adler, 2013), dar oferă mai puține instrumente pentru analiza variațiilor de politică externă și a procesului decizional concret. În schimb, APE este mult mai flexibilă și capabilă să integreze dimensiunile constructiviste într-un cadru mai larg, în care identitatea europeană a României și aspirația euro-atlantică a Albaniei sunt tratate ca două variabile principale care influențează percepțiile și preferințele decidenților, fără a fi considerate determinanți exclusivi ai comportamentului extern.

Din acest punct de vedere, considerăm că APE, în contextul politicilor externe ale României și Albaniei, ne permite să construim un cadru teoretic explicativ simetric, coerent și comparabil pentru examinarea celor două state în

perioada 1991–2021. Pentru România, această teorie oferă o înțelegere mai aprofundată a orientării strategice postcomuniste, evidențiind rolul instituțiilor decizionale centrale, în special al Președinției și al Ministerului Afacerilor Externe, în configurarea relațiilor cu statele din Balcanii de Vest. În cazul Albaniei, facilitează analiza tranziției de la o politică externă marcată de pasivitate în perioada comunistă către una orientată spre integrare euro-atlantică și cooperare regională, subliniind rolul decidenților politici și al adaptării instituționale în formularea priorităților politicii externe. Așadar, fără o perspectivă integratoare, aceste cadre pot oferi explicații limitate, adresându-se fie doar dimensiunii sistemice, fie neglijând influențele semnificative ale factorilor interni. Acești actori, în special *guvernele* și *partidele politice*, nu doar că poziționează interese și prioritizează obiective externe, ci și interpretează, percep și adaptează propriile forme de discurs și acțiune, ținând cont de constrângerile și oportunitățile sistemice. Totodată, *minoritățile naționale* sunt identificate și explicate ca actori cu influențe subtile, care influențează direct sau indirect deciziile statului în domeniul politicii externe, reprezentând exemple concrete de influențe nestructurate, dar cu impact semnificativ.

Nu în ultimul rând, am susținut necesitatea integrării *factorilor psihologici* în cadrul APE, evidențiind faptul că percepțiile, atitudinile, motivațiile și modelele cognitive ale decidenților constituie variabile cruciale în procesul decizional. Această perspectivă argumentativă a fost susținută prin exemple de cercetări care demonstrează că, în condiții de

incertitudine și presiune externe, factorii psihologici devin determinanți în evoluția și orientarea politicii externe.

În cel de-al doilea capitol, ne-am propus să examinăm *politica externă a Albaniei după sfârșitul Războiului Rece,* aplicând cadrul teoretic și conceptual al APE pentru a evidenția principalele provocări structurale și parteneriatele strategice care au configurat traiectoria sa de politică externă în ultimele trei decenii. Pentru a atinge acest scop și a oferi cititorului o bază de cunoștințe esențiale, am acordat, în prima parte, o atenție deosebită politicii externe a Albaniei în perioada comunistă, cu accent pe raporturile sale cu Uniunea Sovietică, Italia, Iugoslavia și China până la sfârșitul Războiului Rece, nuanțând atât beneficiile, cât și limitările acestora pentru dezvoltarea țării. Am argumentat că aceste relații difereau ca formă, dar că rațiunea din spatele lor era aceeași: reacția liderilor politici ai Albaniei, în special a lui Enver Hoxha, la constrângerile sistemice legate de securitatea națională și de integritatea regimului politic intern. Pe de altă parte, aceste puteri au perceput Albania ca pe o zonă-tampon în care interesele lor geopolitice în Balcani se intersectau. În acest sens, marile puteri ar fi avut rolul de a garanta neutralitatea Albaniei, astfel încât niciuna dintre părțile implicate să nu suspecteze o creștere a influenței celeilalte pe coasta Adriaticii.

În cea de-a doua parte, am trecut la identificarea și examinarea *provocărilor structurale* cu care s-a confruntat politica externă albaneză după sfârșitul Războiului Rece. În acest context, am oferit o interpretare nuanțată a modului în care tranziția politică, aspirațiile de integrare europeană și

situația minorităților albaneze din regiune au reprezentat provocări majore pentru politica externă a Albaniei în ultimele trei decenii. Ulterior, în partea dedicată *parteneriatelor strategice ale Albaniei*, am realizat mai întâi o incursiune succintă în originile și evoluția conceptului, iar apoi o analiză detaliată a acestor parteneriate, făcând distincția dintre cele regionale și cele globale. Argumentul central pe care l-am dezvoltat aici a fost că parteneriatele strategice ale Albaniei cu Statele Unite ale Americii, Turcia, Italia și Kosovo joacă un rol semnificativ în configurarea politicii sale externe, în contextul transformărilor politico-economice din Balcanii de Vest și al evoluției mai ample a relațiilor sale cu marile puteri.

Continuând analiza, în subcapitolul centrat pe *influența actorilor externi în regiune,* am demonstrat, dintr-o perspectivă comparativă, impactul acestora în ultimele trei decenii, urmărind patru axe principale: economia, politica, securitatea și cultura. Mai precis, am analizat influența unor actori precum Rusia, China, Turcia, Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii în Balcanii de Vest, în general, și în Albania, în particular, evidențiind interdependențele regionale complexe generate de globalizare și de raporturile tradiționale cu aceste puteri. Am argumentat că, pe parcursul perioadei postcomuniste și, mai ales, din 2010 încoace, Rusia și-a reconfigurat instrumentele de influență în Balcani în direcția unei strategii de reziliență activă, prin menținerea unor puncte de sprijin pe plan politic și economic, concomitent cu intensificarea graduală a promovării unor narațiuni istorice, culturale și identitare, articulate în jurul *panslavismului* și al

ortodoxiei. Obiectivele acestei influențe sunt legate de creșterea vizibilității în spațiul țintă prin dezinformare, de reconfigurarea infrastructurii locale de sprijin în plan politic, cultural și religios, de urmărirea unor obiective economice și strategice, în special în sectorul energetic, de consolidarea relațiilor instituționale în domeniul militar și al politicii externe, precum și de încetinirea procesului de integrare europeană a țărilor din regiune și de limitarea extinderii NATO în acest spațiu geopolitic.

Având în vedere, totuși, progresul lent al UE și al Rusiei în domeniile economic și de securitate în ultimii ani, implicarea Chinei, ca actor extern cu interese în Albania și în întreaga regiune, poate fi atribuită strategiei sale economice, inclusiv Inițiativei Belt and Road (BRI). Oferind interpretări alternative ale realităților politice și economice ale Albaniei, China a câștigat influență în țară printr-o strategie bazată pe trei dimensiuni principale. Astfel, în prima dimensiune, China intenționează să își consolideze poziția în economia albaneză prin creșterea exporturilor și a investițiilor strategice. Scopul aici este de a crea un anumit nivel de dependență prin captarea sectoarelor strategice de investiții, precum infrastructura, construcțiile, petrolul, gazele sau resursele minerale. În cea de-a doua dimensiune, factorii de decizie chinezi urmăresc să creeze un teren stabil care să permită Chinei să exercite un fel de influență politică asupra liderilor politici albanezi, consolidându-și astfel poziția ca o voce puternică în procesele politice din Albania. În acest sens, deși abordarea chineză față de Albania după anii 2010 s-a concentrat în principal pe

dimensiunea economică, eforturile Beijingului de a trece la o nouă etapă de angajament în Albania dezvăluie, de asemenea, o dimensiune politică a modelului de afaceri al Chinei și obiectivul său de a sincroniza interesele politice albaneze cu propriile interese. Cea de-a treia dimensiune a strategiei Chinei în Albania constă în creșterea influenței acesteia asupra societății albaneze, de jos în sus și invers. Scopul acestei dimensiuni este, fără îndoială, crearea unei percepții mai pozitive asupra Chinei în societatea albaneză, promovarea modelului politic și economic și, mai ales, dezvoltarea de narațiuni locale pentru extinderea relațiilor bilaterale. În completarea acestei dimensiuni, eforturile autorităților chineze se concentrează pe obținerea unui profil public mai înalt în sectorul media, introducerea unor noi perspective și abordări și influențarea percepțiilor locale într-o măsură mult mai largă. În această privință, China este o putere implicată în economia și politica Albaniei prin investiții mari în aviație, energie, agricultură și minerit, creând noi modalități de a-și consolida influența. Totuși, China deține o cotă de piață mai mare în alte țări din regiune, precum Macedonia de Nord și Serbia. Prin urmare, Albania își menține constant orientarea euro-atlantică și se opune oricărei interferențe politice care ar putea conduce la o dependență excesivă de Beijing. În acest context, apreciem că influența Chinei în Albania rămâne limitată de orientarea strategică a țării către structurile euro-atlantice.

În ceea ce privește Turcia, am constatat că aceasta, urmărește mai degrabă diversificarea partenerilor politici și comerciali la nivel global, inclusiv în Balcanii de Vest,

adoptând o politică externă mai autonomă pe scena internațională. Cu toate acestea, am argumentat faptul că economia și securitatea Turciei rămân strâns legate de Occident, în special de Uniunea Europeană și de NATO. Din acest motiv, prezența sa în Balcanii de Vest, inclusiv în Albania, pare să fie, în mare măsură, compatibilă cu interesele americane și europene, un potențial conflict cu UE sau cu Statele Unite fiind mai puțin probabil decât în alte contexte geopolitice, precum Orientul Mijlociu. În acest context, am evidențiat necesitatea majorării asistenței acordate țărilor din Balcanii de Vest, pentru a le sprijini să atenueze efectele ample ale războiului din Ucraina, de la creșterea prețurilor la energie până la accentuarea insecurității alimentare. În același timp, se impune adoptarea unor măsuri similare pentru a răspunde riscului unei crize alimentare globale.

Pe termen lung, Statele Unite ar trebui să încurajeze Uniunea Europeană să accelereze implementarea planului de investiții în valoare de 30 de miliarde de euro, anunțat în octombrie 2021 pentru perioada 2021–2027. În acest sens, investițiile ar trebui să vizeze cu precădere diversificarea infrastructurii energetice regionale, în vederea reducerii dependenței Balcanilor de Vest de Rusia și China. În acest context geopolitic, integrarea regională reprezintă o opțiune strategică importantă pentru statele mici, inclusiv pentru Albania, atât în perspectiva provocărilor generate de globalizare, cât și în raport cu ascensiunea unor actori externi precum China și Rusia, ale căror acțiuni pot influența echilibrele regionale. În ultima parte a capitolului, am analizat

rolul guvernului condus de Edi Rama (2013–2021) în politica externă regională a Albaniei, având în vedere două inițiative esențiale: *Inițiativa Balcanii Deschiși* și *Procesul de la Berlin*, considerate instrumente centrale ale orientării regionale a Albaniei. Astfel, în anul 2019, liderii politici Edi Rama, Aleksandar Vučić și Zoran Zaev au lansat o inițiativă de cooperare între statele balcanice, intitulată *Balcanii Deschiși.* În acest context, am evidențiat faptul că, Inițiativa Balcanii Deschiși s-a conturat inițial ca un demers de cooperare intraregională, complementar Procesului de la Berlin, urmărind accelerarea cooperării și integrării regionale în Balcanii de Vest.

Cel de-al treilea capitol a avut ca punct de plecare ipoteza potrivit căreia *politica externă a Albaniei față de România, configurată de dinamica geopolitică a Balcanilor de Vest post-1990, urmărea obținerea sprijinului României pentru integrarea în structurile euro-atlantice*. Pentru a realiza o analiză riguroasă și a susține această ipoteză, ne-am concentrat asupra *analizei și documentării relațiilor strategice dintre Albania și România în perioada 1991–2021.* Din punct de vedere metodologic, prezentul capitol s-a bazat pe o abordare calitativă, menită să surprindă și să explice fenomenele și procesele decizionale specifice politicii externe a statelor analizate, din perspectiva APE. În această direcție, am inclus două categorii de surse, respectiv surse primare și surse secundare. Sursele primare sunt legate în principal de accesul minuțios la Arhiva Diplomatică a MEAE, care acoperă orizontul temporal 1912-2000, precum și de analiza detaliată a tratatelor și acordurilor de cooperare semnate pe dimensiunea

politicii externe și a relației Albaniei cu România. În paralel, am luat în considerare și documentele strategice publicate de UE pentru Balcanii de Vest și procesul de integrare a Albaniei. Sursele secundare reprezintă o abordare critică și atentă, incluzând monografii, articole științifice, cărți și manuale de studiu care corespund subiectului propus. Din această perspectivă, considerăm că abordarea metodologică pe care o propunem este una de natură să releve, sub aspect științific, aspecte care, până în prezent, nu au fost explorate despre relațiile albanezo-române. Trebuie însă menționat că, în acest capitol, am adoptat un discurs și un limbaj menite să privilegieze spiritul critic și creativ al cercetării, evitând abordările descriptive, adesea lipsite de profunzime analitică, specifice documentației birocratico-administrative. Aceasta din urmă se caracterizează printr-o abundență de referiri la acte normative, comunicări oficiale, rapoarte instituționale ale diferitelor organe și organisme, precum și informații privind reuniunile și numirile în funcții ale responsabililor politici albanezi și români în perioada 1991–2021. Cu alte cuvinte, nu am recurs la o utilizare disproporționată a datelor cantitative, preferând, în schimb, judecăți comparative de natură calitativă. În acest sens, demersul nostru urmărește să ofere o bază pentru o mai bună cunoaștere a relațiilor dintre Albania și România, utilă nu doar celor implicați în elaborarea politicii externe, ci și tuturor celor interesați de rezultatele și implicațiile acesteia.

Din punct de vedere structural, capitolul de față este organizat în trei părți principale, însoțite de secțiuni și concluzii. Prima parte prezintă o serie de argumente cheie care ilustrează

geneza relațiilor bilaterale, pornind de la recunoașterea istorică a independenței Albaniei de către România în 1913 și urmărind evoluția relațiilor bilaterale în contextul geopolitic premergător Războiului Rece. Am arătat că, din perspectiva politicii externe a Albaniei, România este considerată, în general, un stat cu atitudini prietenoase în perspectiva sa regională. Percepția asupra României ca stat prieten față de albanezi și de Albania s-a cristalizat încă de la începutul mișcării naționale albaneze de eliberare, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În acest context, comunitatea albaneză din România, numeric consistentă, material prosperă și aflată în conjuncturi politice favorabile, și-a asumat un rol strategic esențial, sprijinind cauza națională prin editarea și tipărirea manualelor în limba albaneză. Această percepție privind România ca stat prieten s-a consolidat în timpul războaielor balcanice, mai ales după poziția adoptată la Conferința de la Londra, unde statul român a servit ca factor important în menținerea integrității politice și teritoriale a Albaniei (Milo, 2013). Pe de altă parte, am subliniat faptul că, în relațiile internaționale, România este considerată, de asemenea, primul stat care a stabilit relații diplomatice cu Albania (Arhiva MAE, dosar nr. 5, 1912–1913).

De asemenea, am comentat *percepțiile* liderilor politici comuniști albanezi și români, evidențiind implicațiile acestora asupra relațiilor bilaterale până în 1989. Am susținut că această percepție a fost inițial determinată de considerații ideologice, cele două țări fiind considerate actori importanți în Balcanii de Vest și în fostul bloc comunist. Ulterior, percepția a devenit mai complexă prin interacțiunea dintre factorii de natură

internă și cei de natură externă, precum și prin competiția pentru putere politică din ambele state. În acest context, am explicat faptul că, pentru Albania, relația cu România viza acoperirea unui gol strategic, în contextul unor interese politico-ideologice comune la nivel regional. Pentru România, Albania reprezenta un potențial aliat în confruntarea sa ideologică cu Uniunea Sovietică. După cum am evidențiat, de altfel, în detaliu în capitolul al doilea, relațiile Albaniei cu Uniunea Sovietică reflectau o strategie de echilibrare a amenințărilor regionale, față de pretențiile teritoriale iugoslave și grecești, în timp ce relațiile cu România implicau motivații mai nuanțate. Mai mult, în perioada comunistă, România nu era percepută de Albania ca un posibil garant al securității sale, ci mai degrabă ca un factor ideologic care ar fi putut contribui la consolidarea pozițiilor lui Hoxha și Ceaușescu în cadrul blocului comunist.

În al doilea subcapitol, cel mai amplu și structurat în cinci secțiuni distincte, ne-am concentrat pe *formatele*, *mecanismele* și *dimensiunile cooperării bilaterale dintre Albania și România în perioada 1991–2021.* Acest demers a fost necesar pentru a surprinde traiectoria relațiilor bilaterale după căderea regimului comunist, evidențiind modul în care procesul concomitent de democratizare și liberalizare economică a generat nevoia unei colaborări strategice. Mai concret, am examinat aceste relații pe patru dimensiuni fundamentale: *cooperarea politică*, legată în principal de planul comun politic și de asistența tehnică oferită de statul român în vederea aderării Albaniei la UE; *cooperarea economică*,

concentrată pe comerțul bilateral, investiții și acordurile comerciale semnate; *cooperarea în formatele de securitate regională,* orientată spre Balcanii de Vest și stabilitatea regională; și *cooperarea strategică în cadrul NATO*, materializată prin interoperabilitate militară, exerciții comune și misiuni aliate. Contextualizarea realizată a urmărit o linie critică, punând în lumină atât limitele structurale, cât și perspectivele de consolidare viitoare a relațiilor strategice. În plus, în acest capitol am identificat rolul României în procesul de aderare a Albaniei la NATO, la 1 aprilie 2009, precum și asistența tehnică oferită de aceasta, pe baza propriei experiențe, în procesul de integrare europeană al Albaniei.

În ultima parte, ne-am ocupat în mod specific de *întâlnirile diplomatice de nivel înalt și de acordurile bilaterale încheiate* în ultimele trei decenii, evidențiind dinamica instituțională și rolul decidenților politici albanezi și români implicați în dezvoltarea acestei relații. Desigur, concluziile expuse în cadrul acestui capitol evidențiază, dar nu epuizează, paleta largă a relațiilor dintre Albania și România, într-un set eterogen de mecanisme inventariate, care, mai presus de toate, trebuie extrase din zona rutinei și a rigidității pentru a proiecta un nivel cât mai optim de cooperare strategică. Totodată, este rezonabil să se considere că o țară mică precum Albania, dar cu premise de a fi reziliență și anti-fragilă, poate să devină mai importantă prin coordonarea acțiunilor sale politice și strategice cu România, chiar și ca un *follower*, toate acestea în condițiile menținerii ordinii regionale pașnice și a prosperității bazate pe principii normative și aspirații comune.

În fine, în cel de-al patrulea capitol, eforturile au fost direcționate spre examinarea evoluțiilor, demersurilor și mecanismelor instituționale activate de Albania și România pentru conservarea și dinamizarea *relațiilor culturale bilaterale în perioada 1991–2021.* În acest capitol, am plecat de la ipoteza secundară conform căreia politica externă a Albaniei vizează protejarea și consolidarea legăturilor istorice și culturale dintre cele două state suverane. Pentru a testa această ipoteză, într-o primă secțiune am prezentat argumente contextuale care susțin importanța înțelegerii cadrului în care s-au stabilit relațiile culturale dintre România și Albania, evidențiind circumstanțele istorice și sociale, precum și traiectoria evoluției acestora sub influența dinamicii regionale. Am explicat că relațiile culturale dintre cele două state se remarcă prin modul unic de constituire, dar mai ales prin desfășurare și evoluție. Unicitatea constituirii și evoluției lor derivă din proximitatea geografică, eforturile intelectuale continue și tranziția postcomunistă spre integrarea europeană, în beneficiul intereselor geoculturale mutuale. Luând în considerare modul în care această relație a evoluat după anii ’90, am elaborat, de asemenea, un model analitic cu ajutorul căruia am problematizat, într-o a doua secțiune, *diplomația culturală* în calitatea sa de instrument al politicii externe și rolul său în dezvoltarea relațiilor bilaterale dintre Albania și România. Analiza a fost dezvoltată din perspectivă instituțională. Maniera în care acest instrument a fost aplicat în ultima decadă în relațiile bilaterale a fost examinat în cea de-a treia secțiune, concentrată pe *raporturile educaționale*, văzute

prin prisma cooperării ministeriale și universitare, permițând astfel evidențierea intersecției dintre sferele publică și privată, precum și analiza efectelor sale concrete pentru ambele state. Ceea ce am constatat este faptul că, de la o perioadă la alta, această cooperare a înregistrat un avans semnificativ prin acordurile bilaterale semnate, România oferind anual un număr considerabil de burse, aproximativ 70–100, pentru studenți albanezi, în cadrul programului guvernamental de 500 de burse pentru cetățeni din statele non-UE.

Analiza a fost centrată, simultan, și pe o secțiune dedicată *turismului*, ca sector specific care stimulează în mod semnificativ dezvoltarea relațiilor bilaterale dintre cele două țări. În această direcție, prin intermediul unor instrumente cantitative bazate pe date oficiale furnizate de institutele naționale de statistică și de strategiile naționale pentru turism ale ambelor state, am analizat, într-o perspectivă comparativă, principalele forme de turism oferite de Albania și România în ultimii ani, dinamica fluxurilor turistice bilaterale, români în Albania și albanezi în România, precum și avantajele și dezavantajele concurențiale ale acestor oferte. Totodată, cercetarea din cadrul prezentului capitol a pornit de la convingerea că strategiile naționale, precum *Strategia pentru românii de pretutindeni (2017–2020)* și *Strategia albaneză pentru diasporă (2018–2024)*, coroborate cu dimensiunea identitară, facilitează o înțelegere mai aprofundată a relațiilor culturale. Acest lucru ne-a determinat să propunem ultimele două subcapitole distincte, dedicate *comunităților aromâne din Balcanii de Vest* și *diasporei albaneze din România*. Intenția

noastră aici nu a fost să ne implicăm în discuții academice controversate despre identitate, referitoare la natura ontologică a situației aromânilor, ci să demonstrăm, într-o manieră detaliată, provocările integrării lor și regimul juridic al drepturilor acestora în Balcanii de Vest, în general, și în Albania, în special, după anii 1990. Am demonstrat, în plan comparativ, că această comunitate a fost marcată în ultimele trei decenii de un proces constant de asimilare în cadrul trinomului stat–națiune–etnicitate, în care absența recunoașterii ca minoritate națională în Serbia și Grecia, precum și existența unor conflicte deschise maschează o eroziune identitară graduală. În ceea ce privește implicarea României în protejarea drepturilor acestor grupuri identitare, am explicat faptul că aceasta variază de la stat la stat, dar rămâne limitată și orientată predominant spre dimensiunea culturală.

În același registru tematic, am analizat și situația *comunității aromâne din Albania*. Teza susținută a fost aceea că aceasta prezintă o distribuție spațială eterogenă în raport cu alte grupuri minoritare din Albania, fiind concentrată în principal în sudul și centrul țării, cu nuclee în câmpiile litorale și în zonele montane interioare. Aceasta reprezintă o comunitate marcată de migrațiile pastorale istorice, de sedentarizare și de fluxurile migratorii interne postcomuniste. Ca urmare, în primele două decenii postcomuniste s-a conturat divizarea acestei comunități în facțiuni pro-grecești și pro-românești. Din acest punct de vedere, am subliniat faptul că granițele dintre cele două facțiuni depășesc simpla ideologie sau religie, fiind strâns legate de interese economice și de

influența actorilor externi din Albania, Grecia în sud și România în sud-est. Totuși, am specificat că, spre deosebire de alte țări din regiune, aromânii s-au bucurat de un statut privilegiat în societatea albaneză modernă, manifestat prin acces favorabil la educație, comerț și funcții administrative.

Pentru a completa analiza din ultimul capitol, am acordat o atenție deosebită contribuției *diasporei albaneze din România* la dezvoltarea relațiilor bilaterale. În această direcție, am argumentat că, similar aromânilor din Albania, această comunitate ocupă o poziție centrală, nu marginală, în ansamblul relațiilor bilaterale. Am evidențiat contribuția diasporei albaneze din România, recunoscută oficial ca minoritate națională, la consolidarea relațiilor culturale bilaterale, structurată pe trei planuri principale: *cultural*, prin festivaluri precum Zilele Culturii Albaneze și prin editarea de publicații bilingve, precum revista *Lumină*, care promovează tradițiile și istoria comună într-un dialog artistic autentic; *educațional*, prin colaborări universitare și protocoale bilaterale cu Ambasada Albaniei la București, alături de conferințe și schimburi care consolidează legăturile intelectuale; și *diplomatic*, prin asociații precum Liga Albanezilor din România (ALAR), care susțin cooperarea culturală și reciprocitatea istorică, devenind astfel un instrument activ al diplomației culturale albaneze în relațiile acesteia cu România.

În finalul lucrării, am formulat concluzii și recomandări generale care pot contribui la consolidarea relațiilor bilaterale dintre Albania și România, precum și la aprofundarea dialogului diplomatic dintre cele două state în viitor.

Concluzii și recomandări generale

Lucrarea de față a examinat și a documentat politica externă a Albaniei și relațiile bilaterale ale acesteia cu România în perioada 1991–2021. Pentru a asigura o interpretare aprofundată a subiectului propus, a fost necesară o abordare generală, etapizată, care vizează inițierea relațiilor bilaterale dintre Albania și România, precum și evoluția acestora în contextul internațional de după Războiul Rece. Necesitatea unui astfel de demers a fost determinată, pe de o parte, de persistența aspirației strategice a Albaniei de integrare euro-atlantică, la trei decenii de la prăbușirea regimului comunist, iar, pe de altă parte, de absența unei cercetări științifice dedicate în mod sistematic relațiilor albanezo-române. Am argumentat că niciunul dintre cele două state nu poate fi considerat un simplu actor secundar în Balcanii de Vest, ci ambele constituie componente esențiale și integrante ale structurii geopolitice regionale, având un rol influențat disproporționat raportat la dimensiunea lor geografică și demografică. Din acest punct de vedere, concluziile finale prezentate sunt concise și riguros corelate cu ipotezele și întrebările de cercetare enunțate în introducere. Acestea decurg inexorabil din analiza capitolelor precedente, având ca scop sinteza coerentă a rezultatelor obținute pe parcursul întregii lucrări. Astfel, pe baza analizei surselor secundare, a documentelor primare din arhiva diplomatică a MAE și a interviurilor realizate, a fost confirmată ipoteza principală, potrivit căreia politica externă a Albaniei față de România, configurată de dinamica geopolitică a

Balcanilor de Vest după anii 1990, urmărește obținerea sprijinului românesc pentru integrarea sa în structurile euro-atlantice. Ipoteza secundară completează această perspectivă prin sublinierea faptului că politica externă albaneză vizează, în același timp, protejarea și consolidarea legăturilor istorice și culturale dintre cele două state. Mai precis, aceste ipoteze au fost validate printr-o analiză aprofundată a relațiilor albanezo-române în perioada 1991–2021, prezentată în capitolele trei și patru ale lucrării.

Construcția teoretică a tezei a fost fundamentată, totodată, pe premisa că abordarea contextuală permite o înțelegere mai aprofundată a raporturilor dintre cele două state și favorizează formularea unor concluzii obiective. Astfel, am dezvoltat în acest studiu un aparat conceptual care poate servi drept reper pentru cercetări viitoare bazate pe APE. Pornind de la perspectiva teoretică a lui Morin și Paquin, am abordat politica externă ca pe un set de acțiuni și norme care reglementează interacțiunea dintre factorii interni și externi, precum guvernele, partidele politice, opinia publică și organizațiile internaționale, în raport cu poziția geostrategică a statului. Cu alte cuvinte, politica externă este considerată o continuare naturală a politicii interne. În acest sens, se pierde elementul general; acele granițe și structuri care depășesc timpul, natura regimului politic și a liderilor politici. Tocmai aceste caracteristici diferențiază politica externă și îi conferă o continuitate și o fluiditate specifice în relațiile dintre state. Această abordare ne-a permis să corelăm datele empirice cu analiza teoretică, oferind o perspectivă comprehensivă asupra

evoluției relațiilor albanezo-române și a contextului regional de după Războiul Rece.

Pe acest fond, prezentăm principalele concluzii rezultate din analiza celor trei întrebări de cercetare formulate în introducere. Astfel, prima întrebare a vizat identificarea principalelor provocări ale politicii externe albaneze din ultimele trei decenii, precum și a mecanismelor prin care aceasta s-a adaptat transformărilor interne și regionale; a doua a explorat sprijinul oferit de România în parcursul euro-atlantic al Albaniei; iar a treia a sondat relevanța comunității aromâne din Albania pentru politica externă a României, cu accent pe dimensiunile istorică, lingvistică și strategică ale acesteia.

În ceea ce privește prima întrebare de cercetare, analiza a evidențiat că evoluția politicii externe a Albaniei după 1991 a fost determinată de interdependența dintre factorii interni și cei externi. Astfel, tranziția democratică, instabilitatea economică, criza piramidelor financiare din 1997, aspirațiile de integrare europeană și dinamica securității regionale au determinat Albania să adopte o orientare externă flexibilă și pragmatică, concentrată pe aderarea la NATO, și la Uniunea Europeană. În acest proces, Albania a echilibrat relațiile cu partenerii săi tradiționali Statele Unite, Uniunea Europeană și Italia cu cele dezvoltate cu actori cu interese emergente în regiune, precum China și Turcia. Această capacitate de a naviga între diverse centre de putere reflectă o strategie externă orientată către securitate, stabilitate internă și cooperare regională.

Referitor la cea de-a doua întrebare de cercetare, am evidențiat rolul activ al României ca actor regional și ca

facilitator al integrării euro-atlantice a Albaniei. În acest context, sprijinul românesc s-a concretizat prin expertiză tehnică, transfer de bune practici, susținere pentru aderarea Albaniei la NATO în 2009, proiecte educaționale, burse și programe de formare destinate administrației publice albaneze. Această cooperare a contribuit la consolidarea capacității instituționale a Albaniei și, simultan, la afirmarea României ca actor responsabil și susținător al stabilității în Balcanii de Vest.

În raport cu cea de-a treia întrebare de cercetare, analiza a demonstrat relevanța comunității aromâne din Albania pentru relațiile bilaterale, în special prin dimensiunile culturală, lingvistică și educațională. În acest sens, recunoașterea aromânilor ca minoritate națională în Albania, prin Legea nr. 96/2017, a consolidat cadrul juridic de protecție al acestei comunități și a creat premise favorabile pentru dezvoltarea proiectelor de cooperare culturală și educațională dintre cele două state. De asemenea, diplomația culturală, schimburile universitare, turismul și rolul diasporei albaneze din România au contribuit la extinderea relațiilor bilaterale dincolo de nivelul strict instituțional, conferindu-le o dimensiune socială și interculturală.

Pe baza acestor concluzii, am formulat o serie de recomandări, organizate pe patru direcții principale: economică, geostrategică, juridică și culturală. Din punct de vedere economic, relațiile dintre Albania și România, în ultimele trei decenii, s-au dezvoltat la un nivel relativ modest, în comparație cu dinamica mai intensă a relațiilor acestora cu parteneri economici precum Italia, Germania și Turcia. Din aceste

motive, recomandăm consolidarea cadrului instituțional, armonizarea procedurilor fiscale și comerciale, eliminarea barierelor vamale și stimularea investițiilor bilaterale, inclusiv prin activarea unui comitet parlamentar albanezo-român pentru cooperare și dezvoltare economică. Implementarea acestor măsuri ar putea contribui la eficientizarea gestionării și la dezvoltarea sustenabilă a relațiilor economice bilaterale dintre cele două state pe termen lung.

În plan geostrategic, este necesar ca Albania să își consolideze poziția în cadrul formatelor de cooperare regională, valorificându-și avantajele strategice în contextul axelor de conectivitate nord–sud și al arhitecturii de securitate din Balcanii de Vest. O astfel de orientare ar putea contribui la sporirea relevanței sale regionale și la aprofundarea cooperării cu România în domenii de interes comun, precum securitatea regională, conectivitatea și dezvoltarea infrastructurii. Din perspectivă juridică, este necesară actualizarea cadrului bilateral prin negocierea unui nou tratat-cadru, care să extindă sferele de cooperare dintre România și Albania, depășind limitele *Tratatului de Înțelegere, Colaborare și Bună Vecinătate* din 1994.

În direcția relațiilor culturale, recomandăm înființarea unui *Institut Cultural Român* la Tirana. Această instituție, care reprezintă un pilon fundamental al diplomației culturale românești la nivel regional și global și care administrează în prezent un centru cultural în județul Korçë, și-ar putea extinde atribuțiile prin instituirea unei secțiuni dedicate diplomației culturale româno-albaneze, în scopul coordonării proiectelor

tematice și al consolidării prezenței culturale a României în Albania. În același timp, România și Albania ar putea dezvolta o Platformă Digitală Comună pentru Promovare Culturală, menită să inventarieze personalitățile din cele două state care au contribuit la relațiile culturale bilaterale, să inițieze proiecte comune, să faciliteze comunicarea instituțională și să consolideze o comunitate virtuală româno-albaneză, sporind astfel vizibilitatea și transparența programelor culturale pe termen mediu și lung. Ceea ce rămâne, însă, din punctul nostru de vedere, de subliniat la finalul acestei cercetări este necesitatea unei abordări mai proactive, coerente și integrate în cadrul relațiilor bilaterale, abordare care să permită valorificarea deplină a potențialului încă latent al cooperării albanezo-române și transformarea acestuia într-un model de bună practică, relevant atât pentru dinamica bilaterală, cât și pentru contextul regional.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Surse primare: *Arhiva Diplomatică a Ministerului pentru Europa și Afaceri Externe al Republicii Albania (MEAE).*

Arhiva MEAE. (1912). Dokumenta diplomatike mbi qëndrimin e Rumanisë në ngjarjet e Gadishullit Ballkanik nga 20 shtatori 1912 deri më 1 gusht 1913. Dosar nr. 5.

Arhiva MEAE. (1912). Vendim i Qeverisë së Përkohshme të Vlorës për të dërguar delegacion zyrtar në Konferencën e Ambasadorëve në Londër. Lajmërimi zyrtar për Fuqitë e Mëdha dhe vendet e Ballkanit për shpalljen e Pavarësisë. Dosar nr. 7.

Arhiva MEAE. (1913). Telegram i shqiptarëve të Rumanisë me origjinë nga qyteti i Korçës dërguar Eduard Grey me anën e të cilit protestohej kundër terrorit grek dhe kërkojnë që Korça të ngelet pjesë e pandarë e Shqipërisë. Dosar nr. 23, pp.1-2.

Arhiva MEAE. (1913). Promemorie e Qeverisë Rumune dërguar Kryetarit të Konferencës së Londrës Eduard Grey lidhur me kufijtë jugorë të Shqipërisë dhe që pakicat rumune të mbeten brenda kufijve të saj. Dosar nr. 24.

Arhiva MEAE. (1914). Letër (kopje) e princ Vidit drejtuar monarkëve të Evropës etj. mbi hipjen e tij në fronin e Shqipërisë dhe kërkon njohjen dhe bashkëpunimin e tyre me qeverinë shqiptare për forcimin e marrëdhënieve miqësore. Dosar nr.2, pp-1.2.

Arhiva MEAE. (1939). Korrespondencë e Ministrisë së Punëve të Jashtme me Legatën e Shqipërisë në Rumani, Legatën Rumune në Tiranë, Ministrinë e Punëve të Brendshme, raportet e Legatës Shqiptare mbi problemet politike, ekonomike dhe kulturale midis dy vendeve. Dosar nr .74.

Arhiva MEAE. (1945). Mbi rivendosjen e marrëdhënieve diplomatike midis Shqipërisë dhe Rumanisë. Dosar nr.51, pp.1-5.

Arhiva MEAE. (1949). Sh. Enver Hoxha njofton nga Moska mbi pritjen atje dhe takimin e J.V.Stalin. Dosar nr.14/1.

Arhiva MEAE. (1954). Plane dhe analiza pune të përfaqësisë shqipetare ne Bukuresht, Dosar nr.18, pp, 1-25.

Arhiva MEAE. (1961). Rumani: Të dhëna nga biseda me kuadro e diplomatë rumunë. Dosar nr. 509. pp,1-3.

Arhiva MEAE. (1973). Analiza pune të përfaqësisë shqipetare në Bukuresht, Dosar nr.45.

Arhiva MEAE. (1980). Opinioni Rumun për Shqipërinë. Dosar nr. 960, pp.1-11.

Arhiva MEAE. (1990). Projekt- Protokoll, informacione, radiograme mbi bashkpunimin tregetar me Rumanine,13.09.1990-08.06.1991. Dosar nr. 779.

Arhiva MEAE. (1994). Relacione, informacione dhe korrespondencë lidhur me vizitën në Rumani të delegacionit Shqiptar kryesuar nga presidenti i Republikës së Shqipërisë z. Sali Berisha. Dosar nr.597, pp.80-84.

Arhiva MEAE. (1994). Relacion i Ambasadës shqipëtare në Bukuresht mbi ratifikimin e Traktatit të Mirëkuptimit, Bashkëpunimit dhe Fqinjësisë se Mirë. Dosar nr.600, p.1.

Arhiva MEAE. (1994). Relacione, infromacione të ndryshme të cilat pasqyrojnë marrëdhëniet politike ndërmjet Shqipërisë dhe Rumanisë. Dosar nr.603, BI.

Arhiva MEAE. (1996). Korrespondencë, nota, program i bashkëpunimit në fushat e arsimit, shkencës dhe kulturës midis dy vëndeve. Dosar nr. 641.

Arhiva MEAE. (1997). Mbi marrëdhëniet politike ndërmjet dy vendeve. Dosar nr.280.

Arhiva MEAE. (1997). Mbi marrëdhëniet politike ndërmjet Shqipërisë dhe Rumanisë. Dosar nr.1997, B1.

Arhiva MEAE. (1998). Mbi zhvillimin e marrëdhënieve ekonomike dypaleshe. Dosar nr.400.

Arhiva MEAE. (2000). Çështja e pronësisë Jorga. Dosar nr.322. pp,1-36.

Arhiva MEAE. (2000). Informacion mbi marrëdhëniet dypalëshe dhe shumëpalëshe të Rumanisë. Dosar nr.327.pp, 80-88.

Arhiva MEAE. (2000). Marrëdhëniet ekonomike mes Shqipërisë dhe Rumanisë. Dosar nr.324.

Arhiva MEAE. (2000). Marrëdhëniet politike mes Shqipërisë dhe Rumanisë. Dosar nr.320.

II. Surse primare online: *lege, rapoarte, documente oficiale*

Ambasada României în Albania. (2024). Cooperarea politică dintre România și Albania, disponibil la https://tirana.mae.ro/node/167

Ambasada României în Albania. (2025). *Evoluția schimburilor de mărfuri dintre România și Albania în perioada 2012-2016*, disponibil la https://tirana.mae.ro/node/168

Bucharest Summit Declaration. (03 April, 2008), disponibil la https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm

European Western Balkans. (2021). Relationship between Berlin Process and Open Balkan discussed during Merkel's Tirana visit*: Edi Rama's statement*, disponibil la https://europeanwesternbalkans.com/2021/09/15/relationship-between-berlin-process-and-open-balkan-discussed-during-merkels-tirana-visit/

Guvernul României. (2017). *Hotărâre nr. 405/2017 privind aprobarea Strategiei naționale pentru românii de pretutindeni pentru perioada 2017-2020.* Monitorul Oficial al României, 485, disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere%20articole/HG%20405-2017.pdf

Instituti i Statistikave (INSTAT). (2025). Diaspora e Shqiperise ne Shifra, disponibil la https://www.instat.gov.al/media/hnmh5ems/diaspora-ne-shifra.pdf

Programi i Qeverisë Shqiptare (2021-2025), disponibil la https://kryeministria.al/wp-content/uploads/2021/10/Programi_Qeverises_2021-2025.pdf

Programul de Guvernare. (2023-2024). Guvernul României, disponibil la https://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/23-06-16-12-32-52Programul_de_Guvernare_2023-2024.pdf

Report of the European Commission on Albania. (2025). *Albania 2025 Report.* Directorate-General for Enlargement and Neighbourhood Policy. November 2025, disponibil la https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/fe9138b7-90fe-4277-a12c-3a03f6d1957f_en?filename=albania-report-2025.pdf

III. **Surse secundare:** *Studii și articole de specialitate*

Abazi, E. (2021). Geopolitics in the Western Balkans: linkages, leverages and gatekeepers. *Academicus International Scientific Journal, 12*(24), 85-108.

Adoui, A. (2023). *International higher education and the rise of soft power as cultural diplomacy*. Springer International Publishing AG.

Adler, E. (2013). Constructivism in international relations: Sources, contributions, and debates. *Handbook of international relations,* (2), 112-144.

Ağır, B., & Krasnıqı, S. (2020). Balkans in the era of "America First". *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9*(2), 151-166.

Alden, C., Aran, A., & Alves, A. C. (2016). *Foreign policy analysis: New approaches* (2nd ed.). Routledge.

Alderson, K. (2001). Making sense of state socialization. *Review of international studies, 27*(3), 415433.

Alexandru, G. (2018). 2009–2011."The recent history of the Aromanians in Southeast Europe". *The Newsletter of the Society Farsharotu*. 24–25 (1–2),1–22.

Allison, G. T. (1969). Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis. *American Political Science Review*, *63*(3), 689–718.

Atanasov, P. (2015). Aromâni și meglenoromâni: Trecut și prezent. In *Romanica et Balcanica: Wolfgang Dahmen zum 65. Geburtstag* (7), p. 81.

Avram, C. M. (2017). *Vlahi sau români? Dilemele identitare și reprezentarea politică a unei minorități naționale din Serbia* (Teză de doctorat, Universitatea din București).

Aydin, A. F., & Progonati, E. (2011). Albanian foreign policy in the post-communist era. *Revista UNISCI*, (26), 257-280.

Baltasiu, R. (2020). the geopolitical maps of the Romanian identity the ethnogenesis. *Etnosfera, 35*(1), 79-88.

Barbullushi, O. (2010). *The politics of "Euro-Atlantic orientation": Political identities, interests and Albanian foreign policy 1992-2007*(Doctoral dissertation, University of Birmingham).

Barjaba, J. (2019). Albanian diaspora across the world. *Athens Journal of Mediterranean Studies, 5*(3), 173-184.

Beqa, M. (2017). *Shqipëria e kërcënuar: Politika e jashtme e Enver Hoxhës* (Teze doktorale, Universiteti Europian i Tiranës)

Beshku, K. (2025). *The (geo) politics of democracy in Albania*. European University Institute.

Bushati, D. (2023). European Union and the Western Balkans, an Endless Story. The Case of Albania in Uvalić, Milica. Integrating the Western Balkans into the EU: Overcoming Mutual Misperceptions. 1st ed. 2023. Cham: Springer Nature Switzerland.

Biberaj, E. (2019). *Albania in transition: The rocky road to democracy*. Routledge.

Bogdani, M. (2023). "Albania's rocky road to the European Union: How far from joining the club?" *Tirana Observatory, Foreign Policy & International Relations,* December 3.

Bria, G. (2023). Les réseaux iraniens dans l'Albanie postsocialiste entre soft power et incidents diplomatiques. *Balkanologie. Revue d'études pluridisciplinaires, 18*(1). 5-16.

Brubaker, R. (2004). *Ethnicity without groups.* Harvard University Press.

Capidan, Th. (1932). *Aromânii. Dialectul aromân.* Editura Academiei Române.

Caragiani, I., & Papahagi, P. (2002). *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică.* Profile Publishing.

Chryssogelos, A. (2020). *Party systems and foreign policy change in liberal democracies: Cleavages, ideas, competition.* Routledge.

Ciachir, N. (1998). *Studii și documente despre istoria albanezilor din România*. Editura Ararat.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.

Croitoru, V. (2012). Minoritățile: factor de interes și influență geopolitică. *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, *160*(3), 138-150.

Çukaj, I. (2015). Economic Security as Priority, Energy Security, Advantage of Western Balkans and Albania. *European Journal of Business, Economics and Accountancy, 4*(1), 31.

Devine, F. (2002). *Qualitative methods*. In D. Marsh & G. Stoker (Eds.), Theory and methods in political science. Palgrave Macmillan.

Dobrescu, M., & Micu, G. (2011). *Cinci decenii de diplomație: Despre relațiile româno-albaneze, într-un dialog cu ambasadorul Gheorghe Micu.* Editura Privirea.

Domachowska, A. (2022). Towards a strategic partnership: Albanian-Turkish relations during Prime Minister Edi Rama's tenure (2013-2022) (IEŚ Policy Papers No. 10/2022), 55.

Duka, V. (2007). *Historia e Shqipërisë 1912-2000*. Shtëpia Botuese e Librit Universitar.

Dumitru, D., & Pagnejer, B. C. (2025). Rolul României în implementarea politicilor NATO și UE la nivel regional. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I", 14*(1), 101-116.

Fabbrini, S., & Puetter, U. (2016). Integration without supranationalisation: studying the lead roles of the

European Council and the Council in post-Lisbon EU politics. *Journal of European integration, 38*(5), 481-495.

Felsen, D. (2023). Albania's Foreign Policy in the Twenty-First Century. In *Geopolitical Turmoil in the Balkans and Eastern Mediterranean* (pp. 159-183). Cham: Springer International Publishing.

Fevziu, B. (2016). *Enver Hoxha: The Iron Fist of Albania*. Bloomsbury Publishing.

Fuga, A. (2013). *Tranzicioni dhe mbivendosja*. Botimet Dudaj.

Griffith, W. E. (1963). *Albania and the Sino-Soviet rift*. MIT Press.

Hermann, M. G. (1980). Explaining foreign policy behavior using the personal characteristics of political leaders. *International studies quarterly*, 7-46.

Hill, C. (2003). What is to be done? Foreign policy as a site for political action. *International Affairs, 79*(2), 233-255.

Hopf, T. (1998). The promise of constructivism in international relations theory. *International security, 23*(1), 171-200.

Hoxha, E.(1968-1969). *Ditar per ceshtje nderkombetare.* Insitituti i Studimeve Marksiste-Leniniste te Shqiperise.

Hudson, V. M. (2008). The history and evolution of foreign policy analysis. *Foreign policy; Theories, actors, cases,*(2), 13-34.

Ineoan, E. (2020). Negotiated borders. the Romanian kingdom, Albania and the aromanian cause. *Etnosfera, 35*(1), 29-42.

Iorga, N. (1919). *Istoria românilor din Peninsula Balcanică* (Albania, Macedonia, Tesalia) București, Tipografia Cultura Neamului Românesc.

Kaarbo, J., & Theis, C. (Eds.). (2024). *The Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis*. Oxford University Press.

Kaba, H. (2007). *Shqipëria në rrjedhat e Luftës së Ftohtë* (studime dhe dokumenta). Instituti i Historise.

Kahl, T. (2004). *Etnonime la aromâni. Spațiul lingvistic și literar românesc din perspectiva integrării europene*, 264-267.

Krasniqi, A. (2010). Zgjedhjet dhe përfaqësimi politik: Ndikimi i tyre në procesin e tranzicionit. *Gjeopolitika*, (5), 62–77.

Kyçyku, K.(1993). *Vështrim historik në marrëdhëniet shqiptaro-rumune*. Shtëpia Botuese Enciklopedike.

Lani, R., & Schmidt, F. (1998). Albanian foreign policy between geography and history. *The International Spectator*, *33*(2), 79-103.

Lika, L. (2023). The meaning of the Western Balkans concept for the EU: genuine inclusion or polite exclusion? *Southeast European and Black Sea Studies, 24*(1), 63–78.

Linden, R. H. (2009). The burden of belonging: Romanian and Bulgarian foreign policy in the new era. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 11*(3), 269-291.

Lozovanu, D. (2012). *Aromânii din Albania: Aspecte etnodemografice și identitare. În Aromâni, meglenoromâni, istroromâni – Aspecte identitare și culturale*, 97.

Maiorescu, T. (1995). *România, războaiele balcanice şi Cadrilaterul* (Romania, the Balkan Wars and southern Dobrudja). Bucharest: Machiavelli, 50.

Maksutovici, C. (1997). *Relaţiile româno-albaneze: 1990-1996*. Uniunea Culturala a Albanezilor din Romania.

Micu, G., & Dobrescu, M. (2011). *Cinci decenii de diplomaţie: despre relaţiile româno-albaneze, într-un dialog cu ambasadorul Gheorghe Micu*. Editura Privirea.

Milo, P. (2013). *Politika e jashtme e Shqipërisë:(1912-1939)*. Vëllim 1. Toena.

Morgenthau, H. J. (2014). A realist theory of international politics. In *The realism reader* (pp. 53-59). Routledge.

Morin, J. F., & Paquin, J. (2018). What Is Foreign Policy Analysis?. *In Foreign Policy Analysis: A Toolbox* (pp. 1-15). Cham: Springer International Publishing.

Neack, L. (2018). *Studying foreign policy comparatively: cases and analysis*. Rowman & Littlefield.

Nesho, A. (2013). *Boshtet e mbivendosura të politikës së jashtme. Për një diplomaci aktive në shek XXI*, UET Press, Tirane.

Nye, Joseph S., Jr. (2008). Public diplomacy and soft power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 616*(1), 94–109.

Panagiotou, R. (2011). Albania and the EU: from isolation to integration. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 13*(3), 357-374.

Papahagi, V. (1935). *Aromânii Moscopoleni şi comerţul veneţiân: în secolele al XVII-lea şi al XIIIlea.* Editura Societății de Cultură Macedo-Română.

Perpelea, M & Popescu, M. (2020). Prietenie peste timpuri; Convergențe româno-albaneze. Librarium Haemus Editions.p, 103.

Rakipi, A. (2022). *Albanian Foreign Policy, the perils of Change*. Albanian Institute for International Studies.

Uvalić, M., & Barbullushi, O. (2026). The European Union's Growth Plan for the Western Balkans: A vision for economic transformation. In *The Western Balkans and the Challenges of EU Accession* (pp. 179-197). Routledge.

Schwandner-Sievers, S. (1999). *The Albanian Aromanians' awakening: Identity politics and conflicts in post-communist Albania* (ECMI Working Paper No. 3). European Centre for Minority Issues.

Shahini, A. (2024). *The Nationalization Paradox: Foreign Policy and the International Dimension of Albanian Higher Education.* Springer Nature.

Shkurtaj, G. (2023). Road to Europe: Between the Berlin Process and the Open Balkan Initiative. *Romanian Journal of European Affairs, 23*(1), 113-130.

Stavro, E. (2022). Identitatea aromânilor din Albania, de la elenizare și dictatura atee, la interculturalisem (Teza de doctorat), Universitatea Dunărea de jos Galați.

Tzifakis, N. (2026). The EU and authoritarian norm diffusion in the Western Balkans. In *The Western Balkans and the Challenges of EU Accession* (pp. 80-96). Routledge.

Țîrcomnicu, E. (2011). Aromânii din România, astăzi. *Revista Română de Sociologie*, *22*(1–2), 153–169.

Topciu, L. (2020). *Privire asupra relațiilor bilaterale dintre România și Albania.* Albanezi din România, 128.

Thorhallsson, B. (2012). Small states in the UN Security Council: means of influence?. *The Hague Journal of Diplomacy, 7*(2): 135-160.

Veress, C. B. (2024). *Romania external relations briefing: Romania's Strategic Role in European Security:* Historical Foundations and Contemporary Relevance 2.

LUCRĂRI RECENTE ȘI SELECTATE

A. Lucrări publicate în reviste indexate în Web of Science

Haxhiraj, E. (2026). The Iranian Approach Toward Albania: A Shift from Cultural Ties to the Breakdown of Diplomatic Relations. *Contemporary Review of the Middle East*, *13*(3), 377-397.SAGE Publications, disponibil la https://doi.org/10.1177/23477989261447980

Haxhiraj, E. (2026). Small-state foreign policy in the Western Balkans: continuity and change in Albania's Euro-Atlantic and regional strategy. *Cambridge Review of International Affairs*, 1–22, disponibil la https://doi.org/10.1080/09557571.2026.2701994

Haxhiraj, E. (2026). Shelter-Seeking and Small-State Foreign Policy: Albania's Strategy in the Post–Cold War Western Balkans." *Global Perspectives, University of California Press* *7*(1), 163768, disponibil la https://doi.org/10.1525/gp.2026.163768

Haxhiraj, E. (2026). Turkish soft power and regional influence in the Western Balkans: The case of Albania. *International Politics*. Palgrave Macmillan, Springer Nature. (Acceptat pentru publicare).

B. Lucrări publicate în reviste indexate în baze de date internaționale

Haxhiraj, E. (2023). The revision of Albania's national interest in the context of the strategic partnership. *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Științe Politice*, *18*(1), 5–20, disponibil la https://anale.fssp.uaic.ro/index.php/stiintepolitice/article/view/732